

KAPADOKYA BÖLGESİ'NİN ÖZGÜN MİRASI: ERKEN TUNÇ ÇAĞI III DÖNEMİ BOYA BEZEKLİ/BEZEMELİ SERAMİK GELENEĞİ

THE UNIQUE HERITAGE OF THE CAPPADOCIA REGION: EARLY BRONZE AGE III PAINTED/DECORATED CERAMIC TRADITION

Filiz İLHAN

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
flzilhn51@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0662-8603

Tuğçe ŞENER

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
tugcesener@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6977-3955

ÖZ

Geliş Tarihi:

27.06.2023

Kabul Tarihi:

12.08.2023

Yayın Tarihi:

06.10.2023

Anahtar Kelimeler

Kapadokya Bölgesi, kültürel miras, boyalı seramik, erken tunç çağı

Keywords

The Cappadocia Region, cultural heritage, painted pottery, early bronze age

Kapadokya Bölgesi sahip olduğu coğrafi yapısı, tarıma elverişli arazileri, doğal barınakları ile çağlar boyunca insanı ev sahipliği yapmıştır. Kültürel miras açısından oldukça zengin olan bölgenin belki de en önemli maddi kalıntılarını kendine özgü tarzı ile Erken Tunç Çağı boyalı seramik grupları oluşturmaktadır. Erken Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) Anadolu açısından toplumsal değişimlerin hız kazandığı, yeni teknolojilerin kullanıldığı, merkezleşme ve kentleşme yönünde adımların atıldığı oldukça hareketli bir dönemi ifade etmektedir. Erken Tunç Çağı Kapadokya Bölgesi açısından yerleşim sayısının hızla arttığı ve farklı niteliklere sahip yerleşimlerin ortaya çıktığı bir zaman aralığına işaret etmektedir. Bu dönemin sonlarına doğru bölgenin doğusunda ortaya çıkan boya bezekli "Intermediate" ve Alishar III seramikleri Anadolu'nun özgün seramik grupları arasında yer almış ve kendilerinden sonra gelen boyalı seramik geleneklerini etkilemiştir. Form ve bezeme özellikleri açısından MÖ II. ve I. binyıllarda görülen boyalı seramik grupları ile kurulan benzerlikler bu özgün mirasın nesilden nesile etkilerini hissettirdiklerini gözler önüne sermektedir. Günümüz Kapadokya'sında devam eden çömlekçilik, geçmişte Erken Tunç Çağı III sürecinde yoğun olarak kullanılan boyalı seramiğin kültürel bir devamı niteliğindedir. Bölgeye özgü bu seramiklerin daha çok araştırılması ve tanıtılması günümüzde devam eden çömlekçilik zanaatının daha iyi anlaşılması ve kültürel mirasın aktarılmasında önemli bir rol üstlenecektir.

ABSTRACT

The Cappadocia Region has been home to mankind throughout the ages with its geographical structure, lands suitable for agriculture and natural shelters. Perhaps the most important material remains of the region, which is rich in cultural heritage, are Early Bronze Age painted ceramic groups with their unique style. The Early Bronze Age (3000-2000 BC) represents a very active period in Anatolia when social changes accelerated, new technologies were used, and steps were taken towards centralization and urbanization. The Early Bronze Age marks a period in which the number of settlements increased rapidly and settlements with different characteristics emerged in the Cappadocia Region. The paint decorated "Intermediate" and Alishar III ceramics that emerged in the eastern part of the region towards the end of this period were among the unique ceramic groups of Anatolia and influenced the painted ceramic traditions that followed them.

The similarities in form and decoration with the painted ceramic groups of the II and I millennia BC reveal that this unique heritage has been passed down from generation to generation. The ongoing pottery in present-day Cappadocia is a cultural continuation of the painted ceramics used extensively during the Early Bronze Age III. Further research and promotion of these region-specific ceramics will play an important role in better understanding the craft of pottery and in the transmission of cultural heritage.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1320577>

Atıf/Cite as: İlhan, F., & Şener, T. (2023). Kapadokya Bölgesi'nin özgün mirası: Erken Tunç Çağı III. dönemi boya bezekli/bezemeli seramik geleneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 232-244.

Giriş

Kapadokya Bölgesi, volkanik hareketler sonucunda ortaya çıkan lavların soğuması ile oluşan doğal kayaçlar ile karakterize bir bölgedir. Yumuşak bir dokuya sahip olan bu kayaçlar çağlar boyunca doğal barınaklar olarak kullanılmıştır. Kızılırmak Nehri ve kollarının suladığı alanlar ise tarıma elverişli araziler oluşturmaktadır. Bölgenin en eski kültür tarihi Paleolitik Çağa¹ kadar uzanmakla birlikte, hemen hemen her dönemde iskân edildiğini gösteren maddi kültür izlerine rastlanmıştır. Doğudan batıya ve kuzeyden güneye uzanan doğal geçitler sayesinde, bünyesinde pek çok farklı toplumu barındıran bölgenin kendine özgü yerel kültür kalıntıları günümüzde hala önemini korumaktadır.

Erken Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)² büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, toplumsal yapının değiştiği, kentleşme sürecinin başladığı önemli bir zaman aralığını ifade etmektedir. Kabaca MÖ 3000'de başlayan bu dönemde Anadolu'nun hemen hemen tüm bölgelerinde yerleşim sayısının hızlı bir şekilde arttığı bilinmektedir. Kendi içerisinde üç ayrı evrede incelenen Erken Tunç Çağı'nın ilk evresinde (MÖ 3000-2700) Anadolu'nun uzun bir süre kültürel yapısını belirleyen köylere dayalı yaşam biçiminin devamlılığı söz konusudur. Bununla birlikte Erken Tunç Çağı II'de (MÖ 2700-2400) Anadolu'da kültürel ve sosyo-ekonomik bir kırılmaya işaret eden yeni gelişmeler ortaya çıktığı gözlenmiştir. Toplumsal, ekonomik, sosyo-kültürel yapıda görülen söz konusu gelişmeler yaklaşık olarak MÖ 2500'lerde belirgin hale gelmeye başlamıştır. Merkezi devletlerin ortaya çıkmaya başladığı bu süreçte gerçek anlamda madencilik faaliyetlerinin yapılması, metalürji alanında birtakım gelişmelerin ortaya çıkmasında da rol oynamıştır. Hammadde kaynaklarını elde tutma isteği toplumların güçlenmesinde ve hiyerarşik düzenin oluşmasında büyük rol oynamıştır. Madencilik faaliyetlerinde görülen bu gelişmeler yalnızca Anadolu'da yaşayan toplumların değil aynı zamanda hammadde kaynaklarının az olduğu Mezopotamya toplumlarının da ilgisini çekmiştir. Böylece sistemli bir şekilde yürütülen bölgeler arası ticaretin erken izleri de Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'da görülebilmektedir. Bu ticari ilişkiler ile birlikte çömlekçi çarkı, silindir mühür gibi yeni teknolojiler Anadolu'da kullanılmaya başlanmıştır. Erken Tunç Çağı III (MÖ 2300-2000) ile birlikte toplumsal yapının tamamen değişime uğradığı görülmektedir. Kültepe'de açığa çıkarılan saray yapıları³, Kırşehir-Yassıhöyük anıtsal yapısı⁴ ve Acemhöyük'te görülen anıtsal sur yapısı⁵ bu toplumların artık bir yönetici, elite sahip olduklarını göstermektedir. Dönem sonunda ise sur sistemine sahip, küçük merkezleri bünyesinde toplayan ve kentleşme sürecini tamamlamış büyük yerleşimler Orta Tunç Çağı'nda krallık merkezlerine dönüşmüştür.

Kendine özgü yerel nitelikleri ile Erken Tunç Çağı'nın dikkat çekici kültürel unsurları arasında yer alan seramik, Kapadokya Bölgesi için belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bölge içerisinde geniş bir alana yayılan boyalı seramik gruplarının belirli bir gelişim aşaması göstererek çağlar boyunca kullanıldığı görülmektedir. Birbirinin ardılı olarak Erken Tunç Çağı III içinde kullanılmaya başlayan "Intermedaite" ve Alishar III seramiği MÖ 2. bin ve 1. binde görülen boyalı seramiklerin öncüsü konumundadır.

Kapadokya Bölgesi

Günümüzde popüler kullanımda "Kapadokya" kelimesi Nevşehir il sınırları içerisinde yer alan Ürgüp, Göreme ve Uçhisar'ı kapsayan kayalık alanların yoğun olduğu çekirdek bölgeyi ifade etmekle birlikte Antik Çağ Anadolu'sunda Kapadokya sınırları oldukça geniştir. Orta Anadolu içerisinde yer alan Kırşehir, Aksaray, Nevşehir, Niğde ve Kayseri illeri Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Ankara'nın doğusu, Yozgat ve Sivas'ın güneyi ve Adana'nın da kuzey bölümleri de Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde⁶. Ekrem Akurgal⁷, yazılı kaynaklara dayanarak Perslerin "Katpatuka" adını verdikleri bölgeyi Fırat ve Kızılırmak ile Karadeniz ve Toroslar arasındaki geniş bölge içinde tanımlamaktadır. Bu bölge Kızılırmak ile Paflagonya ve Frigya'dan, Fırat Nehri ile doğu illerinden ve Toros Dağları ile Kilikya Bölgesi'nden ayrılmaktadır. Pontus

¹ Türker, 2012.

² Orta Anadolu Bölgesi özelinde bakıldığında verilerin azlığından dolayı Geç Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı I ayrımının net bir şekilde yapılamadığı dikkate alınarak kabaca MÖ 3000 ve Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın başladığı MÖ 2000 tarih aralığı baz alınmıştır.

³ Özgüç, 1986: 31-34; Kulakoğlu ve Öztürk, 2015; Ezer, 2014: 6-11.

⁴ Omura, 2016: 20.

⁵ Kamış ve Şener, 2022: 353-358.

⁶ Sevin, 1998: 47.

⁷ Akurgal, 1995: 30.

Bölgesi, Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde dâhil edilmektedir. Ancak Pontus Bölgesi'nin kendi bağımsızlığını ilan etmesi sonucunda Kapadokya sınırları Orta Anadolu ve çevresini kapsayacak şekilde küçülmüştür.

Antik Çağlarda Kapadokya ismi ilk kez Pers Kralı I. Darius'un (MÖ 522-486) Behistun⁸ kayalıklarına yazdırıldığı yazıtta tarih sahnesine çıkmıştır. Yazıtta imparatorluğa bağlı ülkelerin isimleri arasında “Katpatukha” adı geçmektedir⁹. Katpatukha'nın anlamı tam olarak bilinmemektedir. Kesin olarak çevrilmemesine rağmen Persçe'de “Tuhka” ya da “Dukha” ülkesi yani “Güzel Atlar Ülkesi” anlamına geldiği düşünülmektedir¹⁰. Ancak bu tanımlamanın çok doğru olmadığı, Yunanca'dan Persçe'ye fonetik aktarım sonucu bu şekilde kullanılmış olabileceği önerilmektedir¹¹. Ancak I. yüzyılda yaşamış Romalı doğa tarihçisi Plinius'a göre, Kızılırmak'ın kollarından biri olan Kappadoks (Delice) çayının adı bölgeye Kapadokya ismini vermiştir. MÖ 6. yüzyılın öncesinde bölgenin orta kısmına Tabal, Kızılırmak'ın kuzeyindeki kısma Kaşka, güneybatı kesime Tukhana, doğu ucuna ise Melid gibi isimler verilmektedir¹². Daha erken dönemlere gelindiğinde MÖ 3. binden itibaren bölgenin “Hatti” toprakları olarak anıldığı anlaşılmaktadır¹³.

Bölge ile ilgili araştırma tarihçesine bakıldığında ise en eski kayıtlar 1800'lerin sonuna kadar uzanmaktadır. Kapadokya Bölgesi'nde araştırmalar yapan Ernest Chantre, “*Misison En Cappadoce*” adlı eseri ile bölgede gezip gördüğü arkeolojik merkezleri bilim dünyasına tanıtmıştır¹⁴. Helenistik-Roma ve Bizans Dönemi'ne ilişkin araştırmaların detaylı sonuçları 1900'lü yılların sonlarında yayınlanmıştır¹⁵. Yeraltı şehirleri ile ilgili çalışmalar yapan İtalyan ekip ise, 2000'li yılların başlarından itibaren gerçekleştirdikleri çalışmaları kapsamlı bir şekilde yayınlamıştır¹⁶. Çalışmanın konusunu oluşturan Tarih Öncesi dönemlere ilişkin araştırmalar 1800'lü yılların sonundan başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. Bölgenin önemli Erken Tunç Çağı yerleşimleri olan Alishar, Kültepe, Acemhöyük gibi merkezlere ilişkin kazılara 1900'lü yılların ilk yarısında başlanmıştır. Kapadokya'nın özgün mirasını oluşturan boyalı seramik grupları bu yerleşimlerde tanımlanmış ve bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Kapadokya Boyalıları

Anadolu'da farklı kültür bölgelerinin sınırlarının belirgin olarak izlenebildiği Erken Tunç Çağı'nda Kapadokya'da “Kapadokya Boyalıları” olarak adlandırdığımız iki önemli seramik grubu dikkati çeker. 1800'lü yılların başında yabancı gezginlerin Kapadokya'da gerçekleştirdikleri araştırmalar sırasında bir takım boya bezekli seramikler keşfedilmiştir. İlk kez Ernest Chantre'nin keşfettiği bu seramikler¹⁷, 1926 yılında Henri de Genouillac tarafından bilim dünyasına “*Ceramiques Cappadoçienne*” yani “*Kapadokya Seramikleri*” olarak tanıtılmıştır¹⁸. Bu terim ilk başlarda Kültepe'den toplanan ve günümüzde Alishar III seramiği olarak bilinen boyalı seramikler için kullanılmış olsa da zaman içerisinde birbirinin devamı olarak kabul edilen Intermediate ve Alishar III seramiğini kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Intermediate Seramiği: Kapadokya Boyalıları olarak adlandırdığımız seramikler içerisinde “Intermediate” seramiği Erken Tunç Çağı III içerisinde yaygın olarak kullanılmıştır (Şekil 1). Alishar yerleşiminde yürütülen kazılar sırasında ele geçen boyalı seramikler ilk kez Hans Henning von der Osten¹⁹ tarafından Alishar Höyük'ün I ve III. tabakaları arasında ortaya çıktığı “Intermediate” yani geçiş seramiği ismini almıştır. Elde şekillendirilen “Intermedaite” seramiği genellikle kum katkılı, iyi arıtılmış açık devetüyü rengi hamurdan yapılmıştır. Dış yüzeye kırmızı kahve ya da morumsu kırmızı renklerde boya ile basit geometrik motiflerden oluşan çizgisel bezemeler yapılmaktadır²⁰. Çanak, çömlek, bardak ve gaga ağızlı testi gibi formlar ile ön plana çıkan seramik ince cidarlıdır.

⁸ Potts, 2004: 326.

⁹ Baydur, 1970: 115; Potts, 2004: 326.

¹⁰ Baydur, 1970: 116; Sevin, 1998: 47.

¹¹ Yakubovich, 2014: 351.

¹² Sevin, 1998: 47.

¹³ Bryce, 2013: 85.

¹⁴ Chantre, 1898.

¹⁵ Hilde ve Restle, 1981.

¹⁶ Bixio ve diğerleri, 2012.

¹⁷ Chantre, 1898: lev. XII.

¹⁸ Genouillac, 1926.

¹⁹ von der Osten, 1937: 236.

²⁰ von der Osten, 1937: 240; Öktü, 1978: 29.

“Intermediate” seramiğinin Kapadokya Bölgesi içerisinde geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır. Ancak farklı yerleşimlerde bazı yerel özellikler görülmektedir. Erken Tunç Çağı Kapadokya Bölgesi’nin kuzeydoğu ucundaki Ankara’da yer alan Polatlı²¹, Gordion²², Çayyolu²³, Külhöyük²⁴ ve Karaoğlan²⁵ yerleşimlerinde ele geçen boyalı kap parçaları “Intermediate” seramiğine bağlı yerel gelenekli seramikler olarak tanımlanmıştır. Benzer bir boyalı seramik grubu ise Acemhöyük²⁶ ve Konya-Karahöyük²⁷ yerleşimlerinden ele geçirilmiştir. “Intermediate” gelenekli olarak tanımlanan bu seramik Winifred Orthmann tarafından *Güney Anadolu Boyalı Seramiği* olarak adlandırılmıştır²⁸. Yalçın Kamış ise yerel özellikler gösteren bu çark yapımı boyalı seramik için *Konya Ovası Boyalı Seramiği* ismini önermiştir²⁹.

Alışar III Seramiği: Alışar III seramiği ilk kez 1800’lü yılların sonunda Ernest Chantre tarafından Kapadokya Bölgesi’nde yürütülen araştırmalar sonucunda tanımlanmıştır³⁰ (Şekil 2). 1900’lü yılların başında Alışar Höyük’te kazılara başlayan Hans Henning von der Osten başkanlığındaki ekip bir grup boyalı seramik ortaya çıkarır. Alışar’ın üçüncü tabakasından ele geçen bu seramik örnekleri Alışar III ya da III. Alışar Seramiği olarak literatüre kazandırılmıştır³¹. Erken Tunç Çağı III sonunda görülen Alışar III seramiği, saman katkılı kaba hamurdan elle şekillendirilerek yapılır. Intermediate seramiğine oranla daha kalın bir cidara sahip olduğu görülmektedir. Alışar III seramiği gösterdiği gelişime göre üç farklı grupta değerlendirilmiştir.

İlk grup kırmızı ya da kırmızımsı devetüyü astarlı olup koyu kahve ya da siyah boya ile bezenmiştir. İkinci grup açık sarımsı devetüyü astarlıdır. Bu grubun boya bezemesi siyah, kahverengi ya da koyu kırmızı renkler ile yapılmıştır. Bu iki grup Alışar III seramiğinin erken örneklerini oluşturur. Üçüncü grupta yer alan kırmızı astarlı örneklerde ise kap formların üzerindeki krem rengi panellerin içinde ise koyu kahve ya da kırmızı bezemeler yer alır. Çift renk boya bezemenin bulunduğu üçüncü grup geç örnekler olarak tanımlanmıştır³². Alışar III seramiği üzerine yapılan bezemeler Intermediate seramiği üzerinde görülen bezemelere göre daha çeşitlidir. Basit motiflerle pek çok farklı kombinasyon oluşturularak değişik süslemeler yapılır. En çok tercih edilen motifler arasında çizgiler, şevron, zikzak, baklava deseni, spiraller ve kancalar görülmektedir. Swastika ve haç işareti de kullanılan diğer süsleme elemanları arasındadır³³. Alışar III seramiği form açısından da Intermediate seramiğine göre daha zengindir³⁴. Gaga ağızlı testiler, çanaklar, fincanlar, maşrapalar, çömlekler ve bardaklar en sık kullanılan formlar arasındadır. Alışar III seramiği kronolojik olarak Intermediate seramiğinden hemen sonra ortaya çıkmıştır ve Alışar III seramiğinin Intermediate seramiğinden köken aldığı düşünülmektedir³⁵.

Alışar III seramiğinin yayılım alanına bakıldığında Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Yozgat, Kayseri, Nevşehir gibi illerde yer alan yerleşimlerde daha yoğun olarak görülmektedir. Bu iller arasında Alışar, Çadır Höyük ve Kültepe yerleşimlerinin yer aldığı Yozgat ve Kayseri illeri Alışar III seramiğinin en yoğun olarak açığa çıkarıldığı yerleşimler olarak bilinmektedir. Son yıllarda Nevşehir’de gerçekleştirilen Ovaören³⁶ ve Camihöyük³⁷ kazılarında Alışar III seramiğinin Erken Tunç Çağı tabakalarında hatırı sayılır bir orana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kırıkkale’de Büklükale³⁸ ve Tokat’da Maşat Höyük³⁹ Alışar III seramiğinin bulunduğu

²¹ Lloyd ve Gökçe, 1951: 48.

²² Gunter, 1991: 12.

²³ Aslan ve diğerleri, 2013; Bertram ve İlgezdi Bertram, 2020.

²⁴ Temizsoy ve diğerleri, 2002: res.14; Denizli ve diğerleri, 2003: res. 25; Denizli ve diğerleri, 2006: res. 19.

²⁵ Arık, 1939, pl. LII.

²⁶ Kamış, 2018: 68.

²⁷ Alp, 1961: 523; Alp, 1964: 563; Alp, 1965: 551; Alp, 1972: lev. 9: 17.

²⁸ Orthmann, 1963: 77.

²⁹ Kamış, 2018: 68.

³⁰ Chantre, 1898: lev. XII.

³¹ Schmidh, 1932: 196.

³² von der Osten, 1937: 240.

³³ von der Osten, 1937: 240.

³⁴ Schmidh, 1932: 196.

³⁵ T. Özgüç, 1963: 34; Öktü, 1978: 140.

³⁶ Şenyurt ve diğerleri, 2013: 68.

³⁷ T. Emre, 2012.

³⁸ Matsumuro, 2014: 433, res. 7; Matsumuro, 2016: 83, res. 38.

³⁹ K. Emre, 1996: 27.

yerleşimler arasındadır. Son olarak Kapadokya Bölgesi'nin güneyinde yer alan Acemhöyük'te⁴⁰ Alishar III seramiği çok az örnekle temsil edilmektedir. Sayıca az olan Alishar III seramik parçaları, bu seramiğin Acemhöyük'te üretiminden ziyade daha çok ithal olarak kullanıldığı görüşünü akla getirmektedir⁴¹.

Kültürel Mirasın Devamlılığı Bağlamında Kapadokya Boyalıları

Erken Tunç Çağı III Dönemi'ne tarihlenen Kapadokya Boyalıları bölgenin yerel seramik geleneklerini yansıtmalarının yanı sıra çağlar boyu etkisini gösteren bir gelişim tablosu ortaya koymuştur. Erken Tunç Çağı boya bezekli seramik geleneklerini yansıtan Intermediate ve Alishar III seramiğinin teknik olarak birtakım farklılıklar olsa da ilerleyen dönemlerde devam ettiği genel olarak kabul edilen bir görüştür. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe Karum II. katta yoğun olarak karşımıza çıkan dalgalı hat seramiğinin genellikle kırmızı renkte astarlanmış ve perdahlanmış dış yüzeyi üzerine krem boya ile paneller yapılır. Bu panellerin içine ise siyah, kahverengi ya da kırmızı renklerde boya ile dalgalı çizgi bezemeler yapılmıştır. Yine bu dönem seramikleri üzerinde görülen tarama motifleri özellikle Alishar III seramiğinin popüler bezemeleri arasında yer almaktadır. MÖ 3. binin sonuna ve 2. binin başlangıç evresine tarihlenen Karum IV. katta az sayıda olmasına rağmen, III. katta dalgalı hat seramiği sayıca artmıştır⁴². Dalgalı hat seramiği Alishar III seramiğinin geleneğine bağlı alt bir seramik grubu olarak kabul edilmiştir⁴³. Kültepe örnekleri⁴⁴ çark yapımı olmasına rağmen Boğazköy/Büyükkale IVc tabakasından⁴⁵ bilinen el yapımı örnekler mevcuttur. Alishar'da 5M tabakasından görülen dalgalı hat seramiği Karum III. katta açığa çıkanlar ile çağdaştır ve çoğunluğu çark yapımıdır⁴⁶. Erken Tunç Çağı'nın sonunda ortaya çıkan bu seramik bölgede görülen standartlaşmanın da etkisi ile MÖ 2. binde Kapadokya Bölgesi'nde oldukça geniş bir alan üzerine yayılmıştır. Yine Alishar III seramiği içinde görülen kap formlarının birçoğu Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda da kullanılmaya devam etmiştir⁴⁷.

MÖ 17. Yüzyılda Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın sona ermesinden sonra ilk merkezi otoritenin kurulması sonucunda Hititler tarih sahnesinde yerini almıştır. Orta Anadolu Bölgesi'nde büyük bir merkezi otorite sağlayan Hititler sınırlarını batıdan doğuya, kuzeyden güneye çok geniş bir alan üzerinde genişletmiş olmasına rağmen kullandıkları seramikler çok standarttır⁴⁸. Hitit seramiğinin büyük çoğunlukta Koloni Çağı seramiğinden köken aldığı kabul edilse de bu seramikler üzerinde boya bezeme neredeyse hiç görülmez. Bununla birlikte Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından başlayan Demir Çağı'nda (MÖ 1200-333) seramik geleneklerinin değiştiği görülmektedir. Demir Çağı'na tarihlenen Alishar'ın IV. tabakasından ele geçen boyalı seramik Alishar IV seramiği olarak adlandırılmıştır. Kurt Bittel ve Güterbock⁴⁹, Alishar III ve Alishar IV seramiğinin hem form hem de bezeme açısından benzer olabileceğine dikkat çekmiştir. Bu seramikler Kapadokya Bölgesi'nde Demir Çağı tabakası içeren Kültepe⁵⁰, Kaman-Kalehöyük⁵¹, Gordion⁵² ve Ovaören⁵³ gibi yerleşimlerde yaygın olarak görülmektedir. Alishar III ve Alishar IV seramiği arasında görülen benzerlik pek çok bilim insanı tarafından kabul edilen bir görüştür⁵⁴.

Demir Çağı'nın sona ermesi ile başlayan Hellenistik Çağ'da boyalı seramik geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Hellenistik Çağ'ın başlaması ile seramik kültüründe bazı değişimler yaşansa bile özellikle boyalı seramik gruplarının bir önceki dönemden köken olarak devam ettiği görülmektedir. Levent Zoroğlu Kızıllırmak Havzası içerisinde bu boyalı seramik geleneğinin Demir Çağı'ndan gelen yerel seramik özelliklerin Hellenistik

⁴⁰ Kamış, 2012: 50.

⁴¹ Kamış, 2012: 51; Şener, 2022: 292.

⁴² T. Özgüç, 1948: 77.

⁴³ Bossert, 1942: 41-42.

⁴⁴ T. Özgüç, 1948: 77.

⁴⁵ Fischer, 1963: 32, taf. 13: 148-150.

⁴⁶ Gorny, 1991: 47.

⁴⁷ T. Özgüç ve N. Özgüç, 1953: 79 ve Bittel, 1950: 50.

⁴⁸ Gunter, 1991: 105.

⁴⁹ Bittel ve Güterbock, 1935: 56.

⁵⁰ Özgüç, 1971.

⁵¹ Matsumuro, 2005.

⁵² Sams, 1994.

⁵³ Şenyurt ve diğerleri, 2014: 70.

⁵⁴ Genz, 2005.

Çağ kültürü içerisinde ortaya çıkan gelenekler ile birleşerek uygulandığını altının çizer⁵⁵. Tüm bu veriler bölge genelinde Erken Tunç Çağı III Dönemi'nden Hellenistik Çağ sonuna kadar yaklaşık 3000 yıl boyunca boyalı seramik geleneğinin bir sonraki döneme aktarılarak devam ettiğini kanıtlar niteliktedir.

Sonuç

En geniş coğrafi tanımı ile bahsedilen Kapadokya içinde pek çok maddi kültür unsuru bulunduran ve her yıl binlerce turistin ziyaret ettiği önemli bir bölgedir. Geçmişten günümüze pek çok topluma ev sahipliği yapmış olan bölgede kendine özgü bir gelenek olarak devam eden çömlekçilik zanaatının kökleri Tarih Öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Erken Tunç Çağı III'ün önemli seramik gelenekleri arasında tanımlanan ve dönemin belirleyici seramik grupları olarak ortaya çıkan "Intermediate" ve Alishar III seramiği Kapadokya'nın doğusunda ve güneyinde kalan Nevşehir, Kayseri, Yozgat illeri boyunca uzanan bir hatta ortaya çıkar. Bununla birlikte aynı geleneğe bağlı yerel özellikler gösteren seramik grupları Kapadokya Boyalıları ile ilişkilendirilmiştir.

Birbirinden köken alarak devam ettiği düşünülen "Intermediate" ve Alishar III seramiği form ve boya bezeme özellikleri açısından kendinden sonra gelen seramik geleneklerine de öncü olmuştur. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda sayıca artan çark yapımı seramik formları, Erken Tunç Çağı'nda elde şekillendirilen Kapadokya Boyalı seramiklerinin devamı niteliğindedir. Hitit İmparatorluğu ile birlikte kesintiye uğrayan boyalı seramik üretimi Demir Çağı ile birlikte bölgede yeniden canlanmıştır. Hellenistik Çağ'da ise yeni formlar ve teknik özellikler ile ortaya çıkan seramik yerel boyalı seramik unsurları ile harmanlanarak kullanılmaya devam etmiştir. Gerek formlar gerekse bezeme özellikleri açısından son derece benzer olan farklı döneme ait bu kaplar Kapadokya'da çağlar boyunca devam eden özgün bir geleneğin geçmişten günümüze yansımaları olarak değerlendirilmelidir.

Günümüzde seramik üretim atölyelerinin yoğun olarak kullanıldığı Kapadokya'da, çömlekçilik geleneği hala babadan oğula aktarılan bir zanaat kolu olarak devam etmektedir. Bölgede yapılacak olan yeni araştırmalar bu uzun geçmişe sahip boyalı seramik geleneğinin daha iyi anlaşılmasında, dönemler arası bağlantıların daha net kurulmasında olanak sağlayacaktır. Bu geleneğin kökeninin geçmişte aranması gerektiği, gelişiminde geçmişteki bilgi aktarımlarının olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. İnsanoğlunun ilk kap üretimine başlamasından bu yana kadar geçen süreçte yapım tekniğinde süre gelen değişim ve gelişim kap üretim teknolojisinin çeşitlenmesine de sebep olmuştur. Erken Tunç Çağı'nda Kapadokya Boyalıları olarak tanımlanan seramik geleneğinin kişisel deneyime bağlı olarak geçmiş dönemlerden ilham aldığı düşünülebilir. Günümüzde de bölgede yapılan seramiğin geçmiş ile gelecek arasındaki köprüyü göstermesi ve bu zanaatın aslında insanoğlu için önemli dönüm noktalarından biri olduğu unutulmamalıdır.

Ekler

Şekil 1. Intermediate Seramik Örnekleri

- 1.1. Kültepe Intermediate Fincan Örneği (Öktü, 1978: taf. 4: I-A/22'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 1.2. Kültepe Intermediate Fincan Örneği (Öktü, 1978: taf. 6: I-A/50'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 1.3. Acemhöyük Intermedaite Çanak Örneği
- 1.4. Alaca Höyük Intermediate Testi Örneği (Orthmann, 1963: taf. 49: 11/98'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 1.5. Alaca Höyük Intermediate Testi Örneği (Orthmann, 1963: taf. 49: 11/101'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 1.6. Kültepe Intermediate Maşrapa Örneği (Orthmann, 1963: taf. 80: 26/18'den düzenlenerek çizilmiştir.)

Şekil 2. Alishar III Seramik Örnekleri

- 2.1. Alishar Alishar III Fincan Örneği (von der Osten, 1937: fig. 250: 12'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 2.2. Acemhöyük Alishar III Maşrapa Örneği
- 2.3. Kültepe Alishar III Çömlek Örneği (Orthmann, 1963: taf. 84: 27/30'dan düzenlenerek çizilmiştir.)
- 2.4. Kültepe Alishar III Maşrapa Örneği (Orthmann, 1963: taf. 82: 27/18'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 2.5. Alishar Alishar III Maşrapa Örneği (Orthmann, 1963: taf. 17: 2/145'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 2.6. Alishar Alishar III Çanak Örneği (Orthmann, 1963: taf. 15: 2/118'den düzenlenerek çizilmiştir.)
- 2.7. Alishar Alishar III Çanak Örneği (Orthmann, 1963: taf. 15: 2/111'den düzenlenerek çizilmiştir.)

⁵⁵ Zoroğlu, 1987: 56-70.

2.8. Kültepe Alişar III Testi Örneği (Orthmann, 1963: taf. 80: 26/18'den düzenlenerek çizilmiştir.)

Şekil 3. Demir Çağı ve Hellenistik Çağ Seramik Örnekleri

3.1. Kaman-Kalehöyük Krater Örneği (Omura, 2002: fig 27'den düzenlenerek çizilmiştir.)

3.2. Kaman-Kalehöyük Çömlek Örneği (Omura, 2004: fig. 9'dan düzenlenerek çizilmiştir.)

3.3. Alişar Çömlek Parçası Örneği (Schmidth, 1933: pl. VIII 1175'den düzenlenerek çizilmiştir.)

3.4. Alişar Çömlek Parçası Örneği (Schmidth, 1933: pl. V b1180:68'den düzenlenerek çizilmiştir.)

Kaynakça

Alp, S. (1961). Karahöyük Kazısı. *Belleten XXV*(97-100), 523-524.

Alp, S. (1964). Karahöyük Kazısı. *Belleten XXVIII*(109-112), 562-563.

Alp, S. (1965). Karahöyük Kazısı. *Belleten XXIX*(113-116), 550-551.

Alp, S. (1972). *Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mübürleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Akurgal, E. (1995). *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul: Net Turistik Yayınları.

Arık, R.O. (1939). Anadolu'nun En Garp Eti İstasyonu Karaoğlan Höyüğü. *Belleten III*(9), 27-60.

Aslan, M., Bertram, G.İ., Bertram I. (2013). Ankara'da Bir Geç Kalkolitik- İlk Tunç Çağı Yerleşmesi. *Anadolu/Anatolia* 39, 139-164.

Baydur, N. (1970). *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İS. 395 Yılına Kadar)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Bertram, J.K.; İlgezgi-Bertram, G. (2020). Painted Pottery West of the Kızılırmak: Notes on Chronology and Supra-Regional Contacts at the turn of the 3rd to the 2nd Millenium BC. *TÜBA-AR* (27), 61-79.

Bittel, K. (1950). *Zur Chronologie der Anatolischen Frühkulturen*. Mainz: Reinecke-Festschrift.

Bittel, K. ve Güterbock, H.G. (1935). *Boğazköy. Neue Untersuchungen in der hethitischen Hauptstadt (Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften Jahrgang 1935, Phil.-Hist. Klasse Nr. 1)*. Berlin.

Bixio, R., Calio, V. ve De Pascale, A. (2012). Cappadocia, an underground district, *I.Uluslararası Neşebir Tarih ve Kültür Sempozyumu* 7, 5-31.

Bossert, H. (1942). *Altanatolien*. Berlin: E. Washmuth.

Bryce, T. (1986). The Boundaries of Hatti and Hittite Border Policy. *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University* 13(1), 85-102.

Chantre, E. (1898). *Mission en Cappadoce*. Paris: Ernst Leroux Editeur.

Denizli, H., Kaya, V., Çetin, N. (2003). 2002 Yılı Külhöyük Kazı Çalışmaları. *Anadolu Medeniyetler Müzesi 2002 Yılı XVII*, 5-27.

Denizli, H., Kaya, V., Çetin, N. (2006). 2005 Yılı Külhöyük Kazıları. *Anadolu Medeniyetler Müzesi 2005 Yılı XIX*, 9-34.

Emre, K. (1996). The Early Bronze Age at Maşat Höyük Seasons 1980-1984. T. Mikasa (Ed.). *Essays on Ancient Anatolia and Syria in the Second and Third Millenium B.C.* (s. 1-66). Wiesbaden: Harraowitz Verlag.

Emre, T. (2012). *Camihöyük Alişar III Seramiği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Ezer, S. (2014). Kültepe-Kanesh in Early Bronze Age. *Current Research at Kültepe-Kanesh, an Interdisciplinary and Integrative Approach to the Trade Networks, Internationalism and Identity*. L. Atıcı, Gojko Barjamovic, Andrew Fairbairn, Fikri Kulakoglu (Ed.). *The Journal of Cuneiform Studies Supplemental Series 4* (s. 5-23). Belgium: Brepols Publishers.

Fischer, F. (1963). *Die Hethitische Keramik von Boğazköy*. Berlin: Verlag, Gebr.Mann.

- Genouillac, H.D. (1926). *Ceramique Cappadocienne I-II*. Inventoriée Et Décrite Avec Une.
- Genz, H. (2005). Thoughts on the Origin of the Iron Age Pottery Traditions in Central Anatolia. A. Çilingiroğlu ve D. Darbyshire (ed.). *Anatolian Iron Ages 5* içinde (ss. 75-84).
- Gorny, R.L. (1991). *Alişar Höyük in the Second Millenium BC*. PhD Thesis. Chicago: The University of Chicago.
- Gunter, A.C. (1991). *Gordion Excavations Final Reports III, The Bronze Age*. Philadelphia: The University of Museum of Archaeology and Anthropology University of Pennsylvania.
- Hild F. ve Restle, M. (1981). *Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos*. Tabula Imperii Byzantini 2. Wien.
- Hild, F. and Restle, M. (1981). Tabula imperii Byzantini II, Kappadokien. Wien.
- Kamış, Y. (2012). *Acemhöyük Erken Tunç Çağı Seramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. [Gazi Üniversitesi], Ankara.
- Kamış, Y. (2018). Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı. *Adalya* 2, 63-84.
- Kamış, Y. ve Şener, T. (2022). MÖ III. Binyılda Acemhöyük. M. Işıklı, E. Fidan, A. Türker, M.A. Yılmaz (ed.). *MÖ III. Binyılda Anadolu* içinde (ss. 347-374). İstanbul: Ege Yayınları.
- Kulakoğlu, F., Öztürk, G. (2015). New evidence for international trade in Bronze Age central Anatolia: recently discovered bullae at Kültepe-Kanesh. *Antiquity Journal* 89/343.
- Lloyd, S. ve Gökçe, N. (1951). Excavations at Polatlı: A New Investigations of Second and Third Millenium Stratigraphy in Anatolia. *Anatolian Studies* 1, 21-75.
- Matsumuro, K. (2005). *Die Eisenzeitliche Keramik in Zentralanatolien: aufgrund der Keramik in Kaman-Kalehöyük*. [Doctoral dissertation, The University of Berlin]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Matsumuro, K. (2014). Büklükale Kazısı 2012. H. Dönmez (Haz.). *35. Kazı Sonuçları Toplantısı cilt 3: 27-31 Mayıs 2013-Muğla* (s. 428-436). Muğla: Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Basımevi.
- Matsumuro, K. (2016). Büklükale Kazıları 2009-2014, *Kırşehir Arkeolojik ve Paleoantropolojik Çalışmalar*, 55-84. Kırşehir.
- Omura, M. (2016). Yassihöyük Excavations First Five Seasons 2009-2013. *Anatolian Archaeological Studies* XIX, 11-72.
- Orthmann, W. (1963). *Die Keramik Der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien*. Verlag Gebr. Mann.
- Öktü, A. (1978). *Die Intermediate-Keramik in Kleinasien*. München.
- Özgüç, T. (1948). *Ön Tarih'te Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özgüç, T. (1963). Kültepe'de 1950 Yılında Yapılan Kazılar Hakkında Ön Rapor/Grabung von 1950 in Kültepe. *Bulleten XVII* (65), 101-122.
- Özgüç, T. (1971). *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı*. Ankara.
- Özgüç, T. (1986). New Observations on the Relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria during the Third Millenium BC. J.V. Canby, E. Porada, B.S. Riddgway, T. Stech (Ed.). *Ancient Anatolia Aspects of Changes and Cultural Development, Essays in Honor of Machteld J. Mellink* içinde (ss.31-47). Wisconsin.
- Özgüç, T. ve Özgüç, N. (1953). *Kültepe Kazısı Raporu 1949*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Potts, D.T. (2004). *The Archaeology of Elam: Formation and Transformation of an Ancient Iranian State*. Cambridge: Cambridge World Archaeology.
- Sams, K. (1994). *The Gordion Excavations 150-1973 Final Reports, The Early Phrygian Pottery IV*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Museum Press.

- Schmidth, E. (1932). *The Alishar Hüyük Seasons of 1928 and 1929*. Chicago: The University of Chicago Oriental Institute Publications, OIP 19.
- Sevin, V. (1998). Tarihsel Coğrafya. M. Sözen (ed.). *Kapadokya içinde* (ss.396-479). Ayhan Şahenk Vakfı.
- Şener, T. (2022). Acemhöyük Erken Tunç Çağı III Boya Bezekli Seramik Grupları Üzerine Bir Değerlendirme, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 12(1), 488-502.
- Şenyurt, S.Y., Kamış, Y., Akçay, A. (2014). 2012 Yılı Kazıları. H. Dönmez (Haz.).35. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2: 27-31 Mayıs 2012-Muğla* (s.62-80). Muğla: Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Basımevi.
- Temizsoy, İ.,Kaya, V., Çetin, N. (2002). 2001 Yılı Külhöyük Kazı Çalışmaları. *Anadolu Medeniyetler Müzesi 2002Yıllığı XVI*, s. 5-28.
- Türker, A. (2012). Tarih öncesi Nevşehir. 1. *Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 1: 16-19 Kasım 2011- Nevşehir* (s.309-332). Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.
- Von Der Osten, H.H. (1937). *The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 Part I*. Chicago: The University of Chicago Oriental Institute Publications, OIP 28.
- Yakubovich, I. (2014). From Lower Land to Cappadocia. M. Kozuh, W.F.M Henkelman, C.E. Jones ve C. Wood (ed.). *Extraction and Control Studies in Honour of Matthew W. Stolper içinde* (ss.347-352). Chicago: The Oriental Institute of The University of Chicago.
- Zoroğlu, L. (1987). Kızılırmak Havzası Kapları. A. Çilingiroğlu (ed.). *Anadolu Demir Çağları (Anatolian Iron Age) içinde* (ss. 65-70). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Cappadocia, which attracts attention with its geography and history from the past to the present, has a location that will serve as a bridge between north and south, east and west in the Central Anatolia Region. This region, which has been used as a settlement area since prehistoric times, has always attracted attention with its fertile lands. The fact that the region has such cultural richness provides the opportunity to combine the past and the present. The name Cappadocia, which was first mentioned in the Behistun rocks written by Persian King Darius I, is thought to mean "Land of Beautiful Horses", although the exact meaning is not known. However, it is suggested that this definition is not very accurate and that it may have been used in this way as a result of phonetic transfer from Greek to Persian. For ancient times, the vicinity of Kırşehir, Aksaray, Nevşehir, Kayseri and Niğde were in Cappadocia. Today, Districts of Ürgüp, Göreme and Uçhisar define the core area for Cappadocia. The earliest investigations throughout the region were carried out in the 1800s and attention was drawn to the cultures of the region belonging to different periods. Especially for the late periods, the use of natural resources for protection and shelter and the material cultural remains made in these areas show that the natural structure of the region was an important living space in every period.

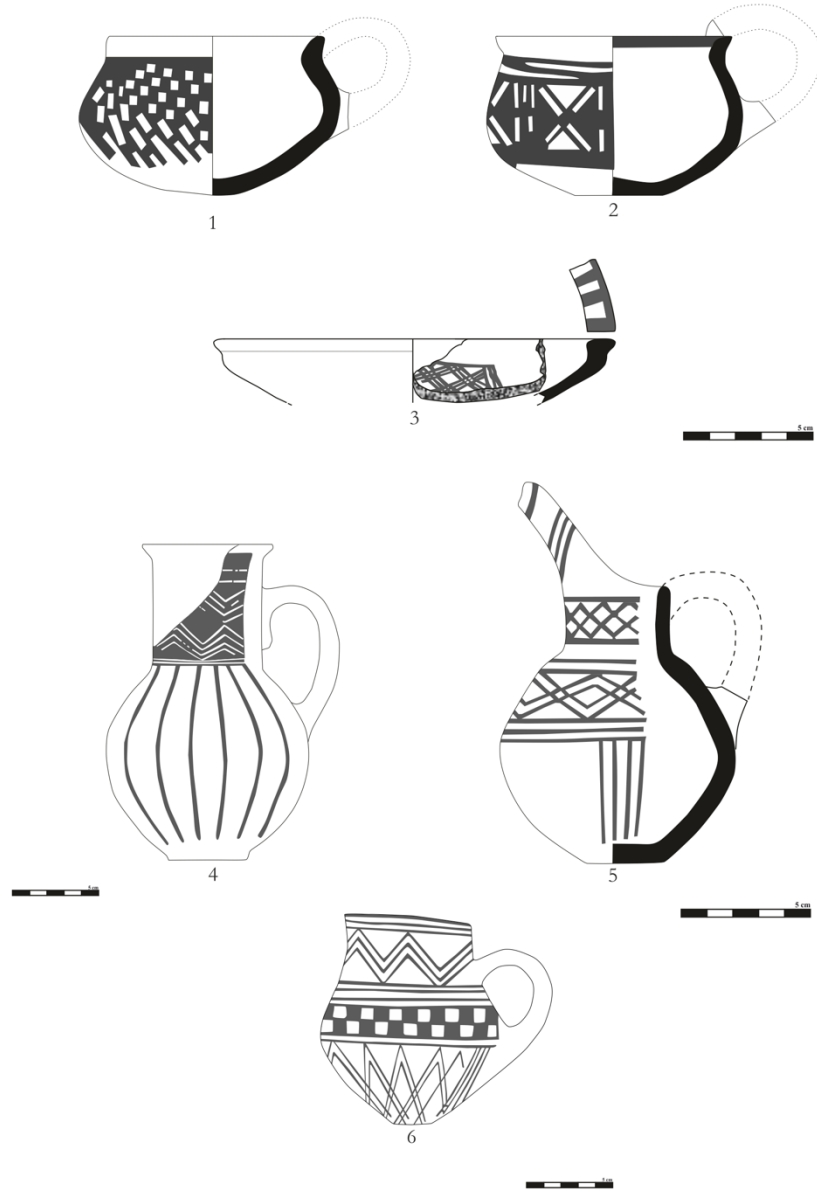
By 1900, the Cappadocian Painted pottery, which was identified from settlements such as Alisar and Kültepe, which attracted attention as important settlements in the region, started to be used in the region in the Early Bronze Age III. Although this handmade, paint-decorated ceramic tradition, in which two separate ceramic groups called "Intermediate" and Alisar III ceramics are discussed, is seen in a wide area within the region, the painted vessels unearthed in some settlements also incorporate local characteristics. These local characteristics are mostly observed in the settlements of Çayyolu, Külhöyük and Karaoğlan in the northeastern part of Cappadocia. It is understood that the core region of this ceramic is around Cappadocia, and as the area expands, similar traditions are made with a local style. Alisar III pottery is more concentrated in settlements in provinces such as Nevşehir, Yozgat and Kayseri. In these two ceramic traditions, which can be defined as successors of each other, it is thought that Alisar III ceramics originated from Intermediate ceramics. The "Intermedaite" pottery has a light buff-colored paste, is sand tempered and well refined, and the simple geometric motifs on this pottery are painted with a reddish brown or purple red color. The decoration on Alisar III is more varied than the decoration on the Intermediate pottery. In terms of form, bowls, jars, cups, and beak-mouthed jugs stand out. Forms belonging to both ceramic groups are shaped by hand.

The presence of a similar painted ceramic tradition in the region during the Assyrian Trade Colonial Age, which followed the Early Bronze Age, has been identified. The painted decorations on these wheel-made ceramics are particularly like those of Alisar III. Although painted ceramics were found in very limited numbers during the Hittite Imperial Period, the Iron Age painted ceramics identified as Alisar IV are like Alisar III in terms of form and paint decoration elements. It was possible to follow the same continuity through the Hellenistic Age ceramics from Cappadocia.

The fact that the "Intermediate" and Alisar III ceramics, which are defined as Cappadocian Painted Ware in Cappadocia, are seen in a wide area plays an important role in terms of showing the close ties between the societies that have not yet been fully state-organized throughout the region. This article emphasizes that this painted ceramic tradition from the past should be promoted as an intrinsic cultural value of the region rather than remaining within a specific discipline. Considering that the pottery production that continues today can shed light on the history of the region based on the past and leave deeper traces to those who visit the region in terms of natural beauties and history, the introduction of this ceramic tradition used in the Early Bronze Age III will be an important step in understanding the past.

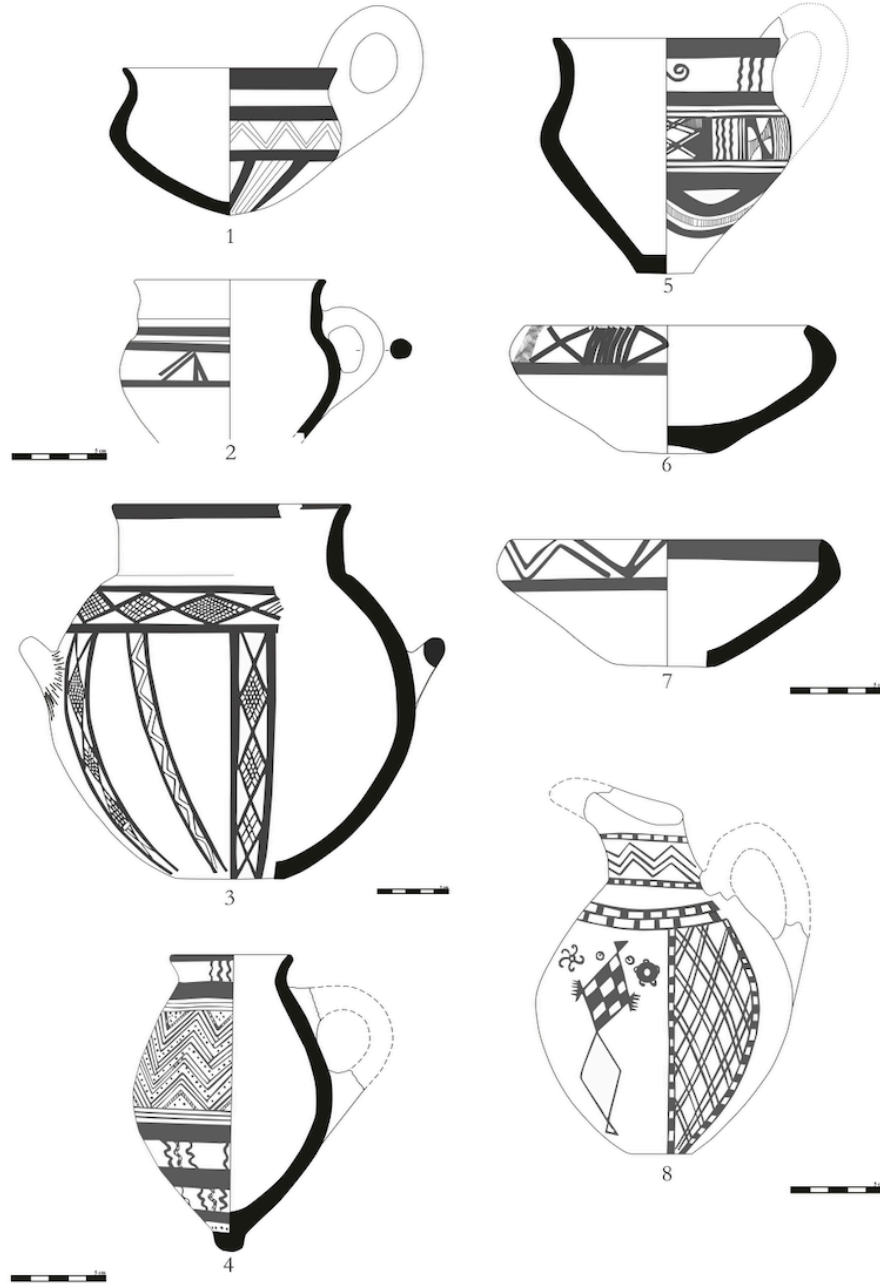
In Cappadocia, where ceramic production workshops are intensively used today, the pottery tradition continues as a craft passed down from father to son. New investigations be conducted in the region will enable a better understanding of this long tradition of painted ceramics and establish clearer connections between periods. It is an undeniable fact that the origins of this tradition should be sought in the past, and that its development is based on past knowledge transfers. The change and development in the production technique since the first pot production of mankind has led to the diversification of pot production technology. The ceramic tradition defined as Cappadocia Painted in the Early Bronze Age may have been inspired by past periods depending on personal experience. It should not be forgotten that the ceramics made in the region today show the bridge between the past and the future and that this craft is one of the important milestones for mankind.

Ek 1

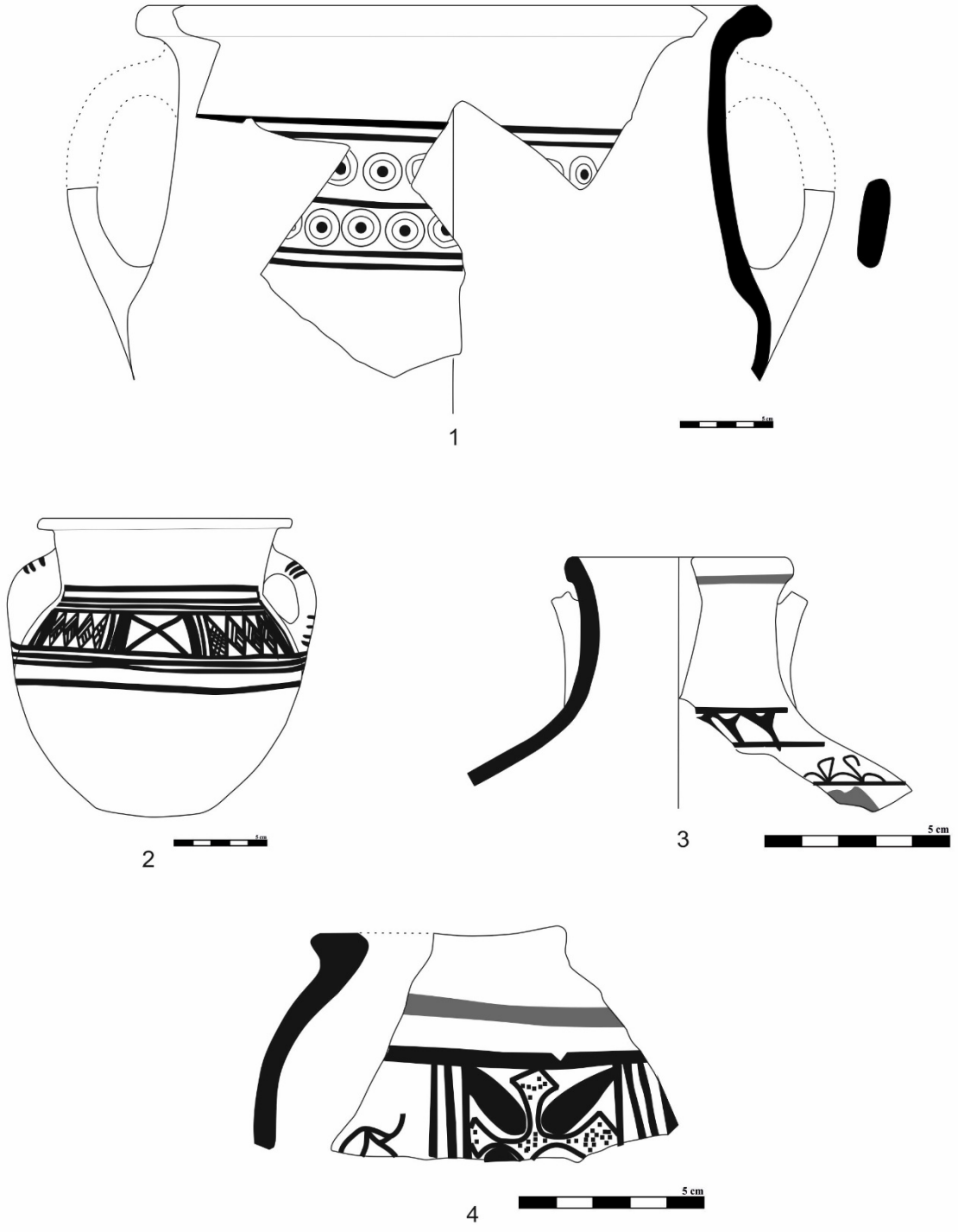
Şekil 1

Ek 2

Şekil 2

Ek 3

Şekil 3